

# NATIONELLT RAMVERK FÖR VANDRINGSLEDER

## KVALITETSKRITERIER

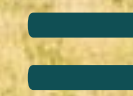
- Fysisk led
- Organisation
- Upplevelse
- Service
- Kommunikation



## VERKTYGSLÅDA

### Realisering kvalitetskriterier Stöddokument

- Hållbarhet
- Skyltmanual
- Anläggningar
- Avtalsmallar
- Samhällsekonomi
- Ledgradering



Nationellt system av kriterier och verktyg för utveckling av hållbara, kvalitetssäkrade och attraktiva vandringsleder för besökare och invånare.

Öppet och tillgängligt som stöd och hjälp för alla som arbetar med utveckling och förvaltning av vandringsleder.

Bidrar till höjd kvalitet och gemensam standard på vandringsleder över tid.



Nationella friluftsmålen

# FYSISK LED

## Ledmarkering

- Besökarna ska kunna följa leden i båda riktningarna utan andra hjälpmedel än ledmarkeringen i fält.
- Ledmarkeringarna ska placeras samlat på båda sidorna av varje enskilt markeringsobjekt (träd/stolpe).
- Ledmarkeringen ska förekomma i ett jämnt flöde utan att sitta för tätt.
- Ledmarkeringen ska vara diskret men tydlig.
- Orange färg ska användas för ledmarkering. Färgkod (NSC): S 0580-Y50R. När flera leder löper parallellt bör markeringen för långdistansleden sitta överst. Övriga leder bör särskiljas t.ex. med namn, nummer eller annan färg. Tematiska leder, som t.ex. Pilgrimslederna, kan ha kompletterande ledmarkeringskrav.
- Avståndet mellan ledmarkeringarna ska anpassas till aktuella terrängförhållanden. I skogsterräng ska besökaren alltid kunna se framförvarande markering. Avståndet mellan respektive ledmarkering ska dock ej överstiga 250 meter.
- Innan ledmarkering placeras på befintliga anordningar som kraftledningsstolpar, lyktstolpar, vägräcken eller staket ska tillstånd inhämtas från ledningsägare eller motsvarande.

3 GOD HÄLSA OCH  
VÄLBEFINNANDE



11 HÅLLBARA STÄDER  
OCH SAMHÄLLEN



15 EKOSYSTEM OCH  
BIOLOGISK MÅNGFALD



- Ledmarkering ska finnas i gränsen mellan skog och öppen terräng.
- Ledmarkering ska finnas på passageövergång till betesmark (grind eller stätta).
- Vid stig/vägskäl där vägvisare monteras ska ordinarie ledmarkering bekräfta vägvalet i korsningens riktningar.
- Ledmarkeringen ska utgöras av målad färgmarkering på träd eller trästolpe, band runt träd eller ledbricka på trästolpe eller lyktstolpe.
- Vid målning ska en schablon användas som hjälpmedel.
- Ledmarkeringen ska om möjligt vara placerad på samma sida av leden längs ett ledavsnitt.
- Ledmarkeringen ska vara placerad på cirka 150 -180 cm höjd ovan mark och anpassas till förutsättningarna på plats.
- Vid placering av trästolpe för ledmarkering intill väg ska avståndet till väggkanten vara ca 2 meter. Detta för att ta hänsyn till gräs- och snöröjningsmaskiner.



## Vägvisare/avståndsskyltar

- Där stigen/vägen som leden följer förgrenar sig eller där leden viker av från befintlig stig/väg ska vägvisare monteras för att uppmärksamma besökaren på kursändringen.
- Avståndsskyltar ska finnas utmed leden vid ledentréer och där olika etapper kopplar samman.
- Avståndsskyltarna ska som vägvisarna peka ut färdriktning och dessutom innehålla lednamn alt logotyp samt platsnamn med avståndsangivelse i kilometer.
- Skylten ska alltid kompletteras med ordinarie ledmarkering i korsningens riktningar för att bekräfta vägvalet.
- Om två platser anges på samma skylt ska fjärrmålet stå överst.
- Platser som anges på ledens avståndsskyltar ska finnas längs den markerade leden.
- Vid hänvisning till t.ex. sevärdheter eller hållplatser bortom markerad led ska piktogram/symbol på trästolpe användas vid platsen där vandraren ska kliva av leden.

# Ledentré

- En ledentré ska finnas för varje led. För längre leder ska det finnas en entré per etapp.
- Ledentrén ska innehålla avståndsskyltar, ledentréskylt och toalett.
- Om ledentrén inte är placerad direkt vid leden ska anslutningsvägen dit vara markerad i terräng och på kartor. Avståndet får ej överstiga en kilometer.
- Ledentrén ska ligga i anslutning till kollektivtrafikens hållplats eller parkeringsplats med utrymme för minst åtta personbilar.
- En ledentréskylt ska finnas placerad vid ledentréer samt andra strategiska platser av betydelse.

Följande information ska framgå på en ledentréskylt:

- Översiktskarta över aktuella ledetapper inklusive "du är här"-markering och service/sevärdhetspunkter.
- Lantmäteriets terrängkarta ska användas som karttyp.
- Samma piktogramsymboler nyttjas för att informera besökarna i fält om närområdet som för ledsystemets pappers- och webbkartor.
- Längd och gradering aktuella etapper.

- För längre leder ska avstånd till ledens start och slutmål anges.
- Kort generell beskrivning av aktuellt ledsystem.
- Övergripande text Allemansrätten och områdesbestämmelser.
- Information om jakt, fiske, eldningsförbud och sophantering.
- Information om närmaste hållplats alt kontaktuppgifter till taxibolag som trafikerar området.
- Koordinater till platsen. Ska anges i något av formaten som kan hanteras av SOS Alarm d.v.s. Sweref 99, RT 90 eller WGS 84.
- Larmnummer.
- Kontaktuppgifter för felanmälan.
- Lednamn/logotyp ska framgå.
- All information på minst svenska och engelska.



## Anordningar/stig/underlag

- Anordningar som t.ex. spänger, broar, räcken, bord och grindar ska vara i ett gott skick och inte utgöra en säkerhetsrisk för besökarna. Vid konstruktionen ska material med minsta möjliga negativa miljöpåverkan användas.
- Vid stängselpassage ska i första hand självstängande grind användas
- Leden ska vara garanterat gångbar och framkomlig för vandraren med en korridor fri från hinder på minst en meter i bredd och två meter i höjd. Denna korridor ska vara befriad från högt växande eller inhängande vegetation.
- Passage över blöta partier ska undvikas. Går leden över fuktiga delar ska i första hand en omdragning genomföras, i andra hand ska spång byggas. Besökarna ska under normala väderförhållanden kunna förbli torrskodda utmed hela leden under ledens huvudsakliga säsong.
- Leden ska i möjligaste mån dras längs existerande naturstigar utan förstärkt underlag. Denna stigtyp ska utgöra minst 40 % av ledens totallängd.
- Leden ska ej gå på asfalterat underlag mer än max tre kilometer i sträck eller maximalt 20 % av ledens totallängd.
- Ledpassage genom intensivt utvecklad miljö (typ industriområde, flygplats, vindkraftspark, kraftledningsgata eller utmed motorväg) ska ej överstiga en sammanhängande längd på tre kilometer eller maximalt 10 % av ledens totallängd.

## Trafiksäkerhet

- Leden ska aldrig dras utmed allmänna vägar som har en hastighetsgräns som överskrider 70 km/tim.
- Korsningar över vägar med hastighet 80 km/tim eller högre utan trafiksäkerhetsåtgärder får ej förekomma.
- Passager över vägar med hastigheten 100 km/tim ska vara planskilda.
- Vid plankorsningar med järnväg måste det finnas en tydlig varning.

## Tillgänglighetsanpassning

- Så många leder som möjligt bör uppnå en grundläggande nivå av tillgänglighet. Alla leder kan inte göras tillgängliga för alla besökare, men en led kan alltid göras tillgänglig för fler besökare.

Naturvårdsverkets handbok och webbutbildning har tagits fram för att underlätta utveckling i en sådan riktning. I denna handbok avses med tillgänglighet framförallt fysisk utformning, kunskapsförmedling, inhämtande av kunskap samt information, dvs relevanta frågeställningar vid utformning av vandringsleder.

# ORGANISATION

## Ledhuvudman

- Det ska finnas en ledhuvudman som är ansvarig för ledsystemet.
- Ledhuvudmannen ska koordinera arbetet som krävs för att upprätthålla ledens kvalitet.
- Då ledhuvudmannens egen organisation inte själv är direkt ansvarig för ledrelaterade arbetsuppgifter kan detta utföras av samverkande ledpartners.

## Kvalitetsstandard

Ledhuvudmannen ska ha tagit fram en kvalitetsstandard för leden och förankrat denna med samtliga ledpartners. Kvalitetsstandarden ska tydliggöra syftet och ambitionen med leden och vad som kännetecknar den fysiska leden avseende t.ex. stigkvalité, märkning och skyltning, hur leden ska skötas och kvalitetssäkras, vad besökaren kan förvänta sig beträffande service och upplevelser samt hur leden ska kommuniceras.

11 HÅLLBARA STÄDER  
OCH SAMHÄLLEN



12 HÅLLBAR  
KONSUMTION OCH  
PRODUKTION



13 BEKÄMPA KLIMAT-  
FÖRÄNDRINGARNA





# Ansvarsfördelning

Ansvarsfördelningen mellan ledens huvudman och övriga ledpartners ska framgå i ledens kvalitetsstandard och vara reglerad i skriftliga avtal.

Rollfördelningen i detta ledsamarbete ska vara beslutat av respektive organisations högsta instans. Innehållet ska redovisa vem som ansvarar för strategisk utveckling, framtagande av styrdokument, marknadsföringsinsatser, juridiska frågor, samordning av arbetsinsatser, besiktning av leden, digital förvaltning, uppdatering av webbplats, överenskommelser med markägarna, försäkringsansvar, skötseln av leden med tillhörande anordningar och dialogen med vandrare och andra intressenter samt kartproduktion och eventuell affärs- och produktutveckling längs leden.

Alla ledpartners ska utse en kontaktperson som ansvarar för sin organisations åtagande gentemot ledens huvudman.





# Skötselplan

Samtliga ledpartners som har ett skötselansvar ska ha tagit fram en skötselplan för sin del av leden.

Skötselplanen ska redogöra för hur ansvarig ledpartner avser att lösa den löpande skötseln samt redovisa eventuella behov av särskilda punktinsatser. Det ska framgå vad som ska göras, hur det ska göras, när skötselåtgärderna ska vara genomförda och vem som ansvarar för utförandet. Planen ska också definiera vad som ska vara gjort innan ledöppningsdatum.

I de fall då skötselansvarig ledpartner har delegerat delar av uppdraget till annan part ska det finnas en skriftlig överenskommelse dem emellan som redovisar uppdragets omfattning, innehåll, försäkringsansvar och eventuell ersättning.

Tillsyn och utförda åtgärder ska dokumenteras och rapporteras till den resurs som ansvarar för skötselplanen.

Alla som arbetar praktiskt med leden ska ha genomgått en skötselutbildning.

## Kontrollbesiktning/ uppföljning

För att bibehålla ledens kvalitet, är det viktigt att ledhuvudmannen följer upp kvalitetskriterierna regelbundet och att det pågår ett långsiktigt arbete med kvalitetssäkringen. Detta ställer krav på att respektive ledhuvudman med sina ledpartners har ett välfungerande system för uppföljning och besiktning av sin led.

Leden ska kontrolleras årligen inför säsonsöppning. Eventuella brister och slitage ska dokumenteras och åtgärdas.

Leden ska kontrollbesiktigas i fält minst vart tredje år av annan part än skötselansvarig. Brister och slitage som framkommer under kontrollen och som behöver åtgärdas ska rapporteras in till skötselansvarig ledpartner senast sex månader före nästa säsonsöppning. Detta så att nödvändiga förbättringsåtgärder är utförda innan nästa säsong öppnar.

## Finansiering/budget

Det ska finnas en dedikerad ledbudget för såväl ledhuvudman som samtliga medverkande ledpartners vilken ska överensstämma med ambitionerna i ledens kvalitetsstandard.

## Förankring/uppdrag

Ledhuvudman och samtliga ledpartners ska ha ett tydligt och långsiktigt uppdrag från sina egna organisationer.

# Markägare

- Skriftliga överenskommelser ska finnas mellan berörda markägare längs leden och ansvarig ledpartner.
- Separat överenskommelse ska finnas för anordningar som t.ex. läger- och parkeringsplatser.
- Ansvarig ledpartner ska ha ett aktuellt markägarregister.
- En dedikerad resurs hos ansvarig ledpartner ska ansvara för kontakterna med markägarna.
- Markägarna ska erbjudas möjlighet till dialog med representanter från ansvarig ledpartner och ledhuvudman, t.ex. genom en årlig markägarträff.

# Försäkring

Sakförsäkring som primärt syftar till att ersätta markägare vid skogsbrand samt ansvarsförsäkring som skyddar markägare mot skadeståndsanspråk ska finnas. Försäkring för skötselutförare ska finnas. Vem som ansvarar för försäkringar ska framgå i ansvarsfördelningen.



Fulufjället, Dalarna  
Fotograf: Erik Kilström

# Digital förvaltning

- Ledens sträckning med tillhörande anordningar ska vara inlagd i kommunens GIS-system och därifrån rapporteras vidare till Lantmäteriet. Detta för att säkerställa att hänsyn till leden tas i samhällsplaneringen. Underlaget ska uppdateras årligen så att aktuella förhållanden i fält återspeglas i det digitala materialet.
- Ledhuvudmannen ska säkerställa att aktuella förhållanden i fält återspeglas digitalt på webbplatsen, i appar och i tryckta produkter.

# Lagar

Ledhuvudmannen ska följa de lagar, regler och förordningar som påverkar arbetet med en vandringsled. Vid inplanerade åtgärder utmed befintlig led eller nyetablering ska information inhämtas om vad som gäller för den specifika platsen så att nödvändiga tillstånd eller dispenser finns innan arbetet påbörjas.

Ledhuvudmannen ska dokumentera att lagkraven uppfylls.

# UPPLEVELSE



# Landskapet

Leden ska lotsa vandraren genom ett varierande landskap med naturtyper typiska för det aktuella området.

# Naturvärden

Leden ska passera områden med höga naturvärden samt naturformationer och platser i terrängen som är utmärkande och sevärda, t.ex. nationalparker, utsiktsplatser och vattenfall. Slitage- eller störningskänsliga ytor ska undvikas.

# Kulturvärden

Leden ska passera kulturmiljöer och platser i landskapet som är värdefulla och sevärda, t.ex. fornlämningar, byggnader med särskild karaktär och äldre ortsmiljöer.

# Tema

En led får gärna ha ett utvecklat tema som lyfter fram områdets historia eller erbjuder besökarna andra värden. I dessa fall kan det finnas ytterligare tematiska ska-krav att förhålla sig till, t.ex. kan Pilgrimsleder ha krav på historisk koppling och platser för andliga upplevelser längs leden.



*Svartedalen, Bohusleden  
Fotograf: Lukasz Warzecha*

# KOMMUNIKATION

4 GOD  
UTBILDNING



11 HÅLLBARA STÄDER  
OCH SAMHÄLLEN





## Webbinformation

Information om leden ska finnas samlad och tillgänglig på webben och innehålla: aktuell ledstatus, ledens sträckning, ledentréer, avståndsangivelser, ledgradering, kännetecken ledmarkering och skyltning i fält, boende såväl kommersiella som lägerplatser, dricksvatten, livsmedel och restaurang, tillgänglighetsanpassning, allemansrätten alternativt områdesbestämmelser tex reservatsregler, brandrisknivå, säkerhet, utrustning, mobiltäckning, karta med offlinefunktionalitet, lokal väderprognos, öppettid, regional kollektivtrafik, kontakt/felanmälan, natur & kulturvärden, sevärdheter, sophertering samt eventuell bagagetransport.

## Ledgradering

Nationell gradering för vandringsleder ska användas.  
(Utvecklas)

## Språk

Information på skyltar, trycksaker och webbplats ska finnas på minst svenska och engelska.

# Papperskarta

Ledhuvudmannen ska säkerställa att en papperskarta över leden finns tillgänglig.

Skalan ska vara på en detaljnivå motsvarande 1:50 000 eller högre.

# Öppettid

Det ska framgå vilken tid på året som leden sköts och är garanterat vandringsbar.

Rutiner ska finnas på plats gällande uppdatering av information om tillfälliga avvikelser.

# SERVICE

6 RENT VATTEN OCH  
SANITET FÖR ALLA



8 ANSTÄNDIGA  
ARBETSVILLKOR  
OCH EKONOMISK  
TILLVÄXT



9 HÅLLBAR INDUSTRI,  
INNOVATIONER OCH  
INFRASTRUKTUR



# Toaletter

- Toaletter ska finnas i anslutning till ledentréer och lägerplatser.
- Toaletterna ska vara tillgängliga dygnet runt under ledens öppettider.
- Rutiner för tillsyn av toaletter ska vara reglerat i skötselplanen.

# Dricksvatten

- Möjlighet att fylla på dricksvatten ska finnas minst en gång per dag utmed långdistansleder, gärna i anslutning till eventuella lägerplatser.
- Platsen för dricksvattenpåfyllnad ska vara uppmärkt i fält.
- Om hänvisning sker till enskild vattentäkt ska vattenkvalitén kontrolleras i enlighet med riktlinjer från den aktuella kommunens enhet för miljö och hälsa.

# Kollektivtrafik

- För långdistansleder ska ledens start- och slutpunkter vara tillgängliga med kollektivtrafik.
- Om möjligt ska alla ledentréer vara knutna till en hållplats.



# Övernattning

En långdistansled ska erbjuda minst en övernattningsmöjlighet per etapp. Detta kan vara ett kommersiellt boende, t ex campingplats, vandrarhem eller hotell alternativt en iordningsställd lägerplats.

En lägerplats ska innehålla en eldstad som följer naturvårdsverkets vägledning. Det ska finnas tillgång till vatten för släckning av eld, tillgång till ved, toalett, vindskydd eller motsvarande samt en plan tältuppsättningsyta. Om platsen inte erbjuder sophantering ska det finnas tydliga instruktioner för hur vandraren ska hantera soporna. Det ska finnas information vid lägerplatsen om hur vandraren tillgodogör sig information om aktuell brandrisknivå.

Platsen ska vara avskild och erbjuda en positiv naturupplevelse samt vara tillgänglig med motorfordon endast för skötselpersonal.

För långdistansleder som har ambitionen att attrahera besökare som har vandring som reseanledning ska varje etappmål erbjuda minst ett kommersiellt boende. Avståndet från leden ska inte överstiga 3 km.

För dagstursleder som har ambitionen att attrahera besökare som har vandring som reseanledning ska kommersiellt boende erbjudas inom ett avstånd på max en timmes körväg med bil.



## Äta

Det ska finnas information till vandraren om förutsättningarna för proviantering och restaurangbesök.

För långdistansleder som har ambitionen att attrahera besökare som har vandring som reseanledning ska varje etappmål erbjuda matservering. Avståndet från leden ska inte överstiga 3 km.

För dagstursleder som har ambitionen att attrahera besökare som har vandring som reseanledning ska matservering erbjudas inom ett avstånd på max en timmes körväg med bil.

## Göra

Information om besöksanledningar, aktiviteter, erbjudanden och annan service ska vara tillgänglig via ledens marknadsföringskanaler.

## Affärs- och produktutveckling

För leder som har ambitionen att attrahera besökare som har vandring som reseanledning ska ansvarig organisation för affärs- och produktutveckling vara utsedd.

Ansvarig ledpartner ska kunna presentera en affärs- och produktutvecklingsplan för att stödja besöksnäringen som vill arbeta med målgruppen vandrare utmed ledsystemet.